

Langer werken... als ondernemer

Auteur(s):

Bosma, N.S.

Rosenbrand, M.E.

Dirks, F.

Bosma is werkzaam bij het Economisch Instituut Midden- en kleinbedrijf (eim). Rosenbrand is en Dirks was werkzaam bij de Raad voor het Zelfstandig Ondernemerschap (rzo). Met dank aan Brigitte van der Burg, Nelleke Meijer, Heleen Stigter, Paul Vroonhof en Sander Wennekers. m.rosenbrand@rzo.nl nbo@eim.nl

Verschenen in:

ESB, 88e jaargang, nr. 4418, pagina 524, 31 oktober 2003

Rubriek:

Monitor

Trefwoord(en):

arbeidsparticipatie

Ouderen zullen langer moeten doorwerken om de vergrijzing op te vangen. Doorwerken in loondienst ligt voor de hand, maar een toenemende groep ouderen kiest voor het ondernemerschap. Ondanks verschillen met hun jongere 'vakgenoten', presteren ze niet minder

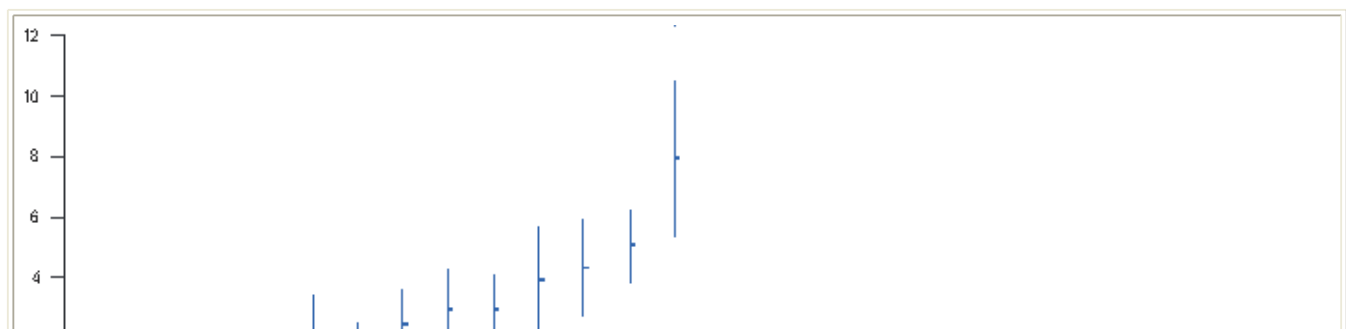
Vanwege de vergrijzing staat de arbeidsparticipatie van ouderen volop in de belangstelling. Beleidsmakers pleiten voor een langere participatie van werknemers aan het arbeidsproces, hetgeen zij willen realiseren door de pensioengerechtigde leeftijd te verhogen en de belastingvoordelen op de vut en prepensioen af te schaffen. De oudere werknemer staat midden in de belangstelling, maar hoe gaat het eigenlijk met de oudere starter?

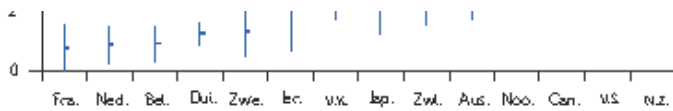
Dit artikel geeft een beeld van oudere startende ondernemers. Wat kenmerkt hen? Waarom beginnen ze op latere leeftijd aan een onderneming en hoe succesvol zijn ze daarin? Ook wordt ingegaan op enkele maatregelen die het starten van een onderneming door deze groep vijftigplussers kunnen bevorderen. Met het oog op het thans actuele thema van langer werken is ondernemerschap immers een reële optie.

Meer oudere starters

Tussen 1994 en 1999 is het aandeel starters van vijftig jaar en ouder in Nederland gestegen met zo'n drie procentpunt van acht naar elf procent van het totaal aantal starters¹ Hiermee groeide het aandeel oudere starters in die periode met 38 procent, terwijl het totaal aantal starters met slechts negentien procent steeg. Ook afgezet tegen een groei van zestien procent van de bevolking in de leeftijd tussen de 50 en 65 jaar is het aantal oudere starters sterker toegenomen²

Ondanks deze inhaalslag loopt Nederland internationaal gezien achter. Het aandeel oudere starters dat bezig is met het starten of leiden van een nieuwe onderneming is gering (zie [figuur 1](#)). Overigens loopt Nederland ongeacht de leeftijdsgroep achter met betrekking tot 'nieuw ondernemerschap'. Eén van de algemene oorzaken voor dit geringe ondernemerschap is dat Nederland vooral ten opzichte van Angelsaksische landen meer risicomijdend is. Uit peilingen blijkt dat 46 procent van de Nederlanders van mening is dat men niet een onderneming moet starten als het risico bestaat dat de onderneming niet levensvatbaar is. Voor het Verenigd Koninkrijk, Ierland en de Verenigde Staten liggen deze percentages veel lager (respectievelijk 34, 27 en 25 procent)³ Uit hetzelfde onderzoek blijkt bovendien dat men - meer dan in de Angelsaksische landen - een negatieve houding heeft ten opzichte van mensen die er niet in slagen een bedrijf te handhaven. Men is zeer terughoudend met het aanschaffen van producten van eerder gefailleerde ondernemers en met het doen van investeringen in hun ondernemingen. Daarnaast speelt mee dat in het Nederlandse onderwijs in vergelijking met omliggende landen tot voor kort weinig concrete aandacht is besteed aan ondernemerschap als mogelijke carrièreoptie⁴ Voor oudere starters speelt bovendien een rol dat het socialezekerheidsstelsel weinig stimulerend werkt om te ondernemen. De mogelijkheid om rond het zestigste levensjaar met de vut of met prepensioen te gaan, zal vijftigplussers allerminst stimuleren om- in het zicht van de veilige haven - een bedrijf op te starten. Als ondernemer zal men de verdere pensioenopbouw zelf moeten regelen, via bijvoorbeeld een lijfrentepolis.

Figuur 1. Percentage personen in de bevolking tussen 55 en 74 jaar dat bezig is met 'nieuw ondernemerschap', met 95-procents betrouwbaarheidsintervallen, 2002a

a. Nieuw ondernemerschap betreft personen die hetzij actief bezig zijn met het opzetten van een onderneming of een onderneming leiden die jonger is dan drieënhalf jaar.

Bron: Databank Global Entrepreneurship Monitor 2002, zie www.gemconsortium.org.

Nederland mag dan niet bepaald voorop lopen bij het ontstaan van 'nieuw ondernemerschap', de overlevingskansen van pas gestarte ondernemingen in Nederland liggen over het geheel genomen hoger dan in andere landen. Zo is in de vs meer dan de helft van de nieuwe bedrijven na vier jaar verdwenen, terwijl in Nederland zestig procent van de nieuwe bedrijven dan nog bestaat⁵. Dit kan er op duiden dat Nederlanders zich relatief goed voorbereiden op een start.

Kenmerken oudere starter

De positie van de starter van vijftig jaar en ouder is over het algemeen tamelijk gunstig. Uit diverse onderzoeken blijkt dat nieuwe ondernemingen kansrijker zijn indien zij beschikken over grotere hoeveelheden menselijk kapitaal, sociaal kapitaal en financieel kapitaal⁶. Starters van vijftig jaar en ouder beschikken hier doorgaans in ruime mate over. Zo hebben ze een uitgebreid netwerk en een relatief groot gedeelte van deze groep starters heeft een opleiding op hbo- of wetenschappelijk niveau voltooid (zie [tabel 1](#)).

Tabel 1. Achtergrond- en startkenmerken van starters, vijftigplussers tegenover alle starters, 1999, in procenten

	starters van vijftig jaar en ouder	alle starters
<i>achtergrondkenmerken</i>		
vrouwelijk	21a	33
hbo/wo	62a	38
grotendeels afhankelijk van onderneming voor levensonderhoud	28a	46
andere onderneming opgericht?	13	9
<i>startkenmerken</i>		
eenmanszaak	79	77
met personeel	5	9
levenspartner werkzaam in de onderneming	23	30
startkapitaal van meer dan € 11.344	36a	33
parttime bij start (minder dan 30 uur werkzaam in onderneming)	60a	49
<i>sectorena</i>		
industrie, groothandel, bouw	9	23
detailhandel	11	12
horeca, vervoer en communicatie	4	7
dienstverlening	76	58

a. Deze kenmerken dan wel alle sectoren verschillen voor de oudere starter significant met alle starters op een 95-procentsniveau.

Bron: zie voetnoot 1.

Een ander opvallend kenmerk is dat oudere starters minder vaak afhankelijk zijn van de onderneming voor hun levensonderhoud. Dit betekent dat zij of hun partners vaak een andere bron van inkomsten, zoals een dienstbetrekking, hebben. Het is dan ook niet vreemd dat oudere starters vaker parttime ondernemen.

Starters van vijftig jaar en ouder blijken vooral aanwezig in de dienstverlening en minder in de industrie, groothandel en bouw. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat voor de dienstverlenende sector een hoog opleidingsniveau, ervaring en hebben van een groot netwerk relatief belangrijke voorwaarden voor succes zijn. Deze eigenschappen hebben oudere starters meer dan jongere ondernemers.

Startmotieven

Binnen de groep oudere starters wordt (dreigende) werkloosheid en ontevredenheid met de huidige baan vaker genoemd als aanleiding om een onderneming te starten ten opzichte van alle ondernemers (zie [tabel 2](#)). In de jaren negentig is gemiddeld ruim één op de drie starters van vijftig jaar en ouder gestart vanuit een werkloosheidsperspectief. Dit perspectief leidt bij vijftigplussers vaker daadwerkelijk tot ondernemerschap, aangezien hun kansen op het vinden van een andere baan veel geringer zijn dan voor jongere werkzoekenden.

Tabel 2. Bewegredenen van starters, vijftigplussers tegenover alle starters, 1999, in procenten

	starters van vijftig jaar en ouder	alle starters
aanleiding werkloosheid	37a	18

ontevredenheid baan	39a	60
dreigende werkloosheid	21a	13
motivatie		
uit nood geboren	30a	18
gunstige economische conjunctuur	49	56
eigen financiële middelen	58	57
vanzelf ingegroeid	65	64
gat in de markt	34	42
meer geld verdienen	40a	64
arbeid en zorg combineren	26a	47
eigen baas zijn	73a	87
specifieke werkzaamheden	74	75
uitdaging	81a	91

a. Significant verschil met alle starters op een 95-procentsniveau.
Bron: zie voetnoot 2.

Uit multivariate analyses, waarbij de invloed van achtergrondkenmerken en motivaties op elkaar zijn weggelaten, blijken oudere starters in vergelijking met jongere starters wel minder vaak een positieve motivatie te hebben. Oudere starters noemen de positieve motivatie "eigen baas zijn" minder vaak en de negatieve motivatie "uit nood geboren" vaker. Het 'moeten' starten van een onderneming leeft vooral onder starters die financieel afhankelijk zijn van de inkomsten uit de onderneming en lager opgeleid zijn⁷

Succes onderneming

Alhoewel er duidelijke verschillen in startkenmerken en startmotivatie tussen oudere starters en alle starters bestaan, presteren de ondernemers uit beide leeftijdscategorieën even goed. Uit tabel 3 blijkt dat de gemiddelde bestaansduur in maanden niet significant verschilt. De overlevingskansen zijn dus op het eerste gezicht gelijk. Ook is er qua personeelsomvang en winst nauwelijks verschil tussen oudere en alle ondernemers die na drie jaar nog operationeel zijn. Deze gelijke prestatie is, gezien de verschillen in achtergrond en startmotieven tussen de oudere en alle starters, opmerkelijk te noemen. Dit kan mogelijk komen doordat de negatieve startmotivatie als het ware gecompenseerd wordt door positieve kenmerken, zoals het hogere opleidingsniveau.

Tabel 3. Gemiddelde bestaansduur en prestaties drieënhalf jaar na de start

	bestaansduur in maanden	winst, in duizenden gulden, 1997	omvang personeel, 1997, in fte's
starters 50+	35,9	53.590	2,06
n	114	85	85
starters 50-	34,7	54.551	1,45
n	1178	780	780

Deze kenmerken dan wel alle sectoren verschillen voor de oudere starter significant met alle starters op een 95-procentsniveau. Het betreft starters in 1994, waarvan de prestaties tot en met 1997 gemeten zijn.

Bron: eim Jongebedrijvenpanel

Toekomst

Het ziet er naar uit dat het aantal starters van vijftig jaar en ouder in de nabije toekomst verder zal stijgen. De steeds verdergaande vergrijzing zal waarschijnlijk een groter 'aanbod' van oudere starters tot gevolg hebben. Dit hangt ook af van de vraag hoe het aandeel vijftigplussers dat voor het ondernemerschap kiest, zich zal ontwikkelen. Op de korte termijn zal de huidige daling van het aantal startende ondernemers, die voornamelijk veroorzaakt wordt door de slechtere economische omstandigheden, zich waarschijnlijk voortzetten. Deze slechtere economische omstandigheden zorgen er voor dat de werkloosheid stijgt. Werkloosheid is vooral onder ouderen door hun slechtere arbeidsmarktsituatie een aanleiding om de stap naar het ondernemerschap te zetten. De voorziene aanpassingen van het sociale zekerheidsstelsel zullen dit, zoals al gezegd, verder stimuleren. De overgang van een pensioenstelsel van eindloon naar middelloon zal eveneens een positieve stimulans zijn voor vijftigplussers om te kiezen voor het ondernemerschap. De pensioenuitkering zal op die leeftijd immers minder negatief door de keuze van het ondernemerschap worden beïnvloed dan bij een eindloonstelsel. Verder denken Nederlanders tegenwoordig over het algemeen positiever over het ondernemerschap dan zo'n twintig jaar geleden.⁸ De komende generatie vijftigplussers zou daarom meer geïnteresseerd kunnen zijn in ondernemerschap dan de huidige generatie, die toch meer is opgegroeid met het idee van 'life-time employment'. Er zijn, kortom, signalen die er op wijzen dat het aantal oudere starters in de komende periode toe zal nemen.

Beleid

De groep mensen van 50 tot 65 jaar zal de komende decennia groeien. Over twintig jaar maakt deze groep 21 procent van de bevolking uit, tegenover achttien procent nu. Van deze groep verwacht men bovendien dat zij meer dan nu economisch actief zal moeten zijn. Naast langer werken in loondienst, zal een deel van deze groep kiezen voor het ondernemerschap. Omdat zij even succesvol zijn als andere ondernemers, is het voor de overheid aantrekkelijk om de overgang naar het ondernemerschap bij mensen van vijftig jaar en ouder makkelijker te maken.

Overgang vanuit WW

Een gedeelte van de starters van vijftig jaar of ouder start vanuit (dreigende) werkloosheid. Juist de overstap vanuit een werkloosheidsituatie wordt op dit moment nog bemoeilijkt. Naar rato van het aantal gewerkte uren in de onderneming worden deze ondernemers gekort op hun ww-uitkering. Omdat een onderneming in de eerste periode na de start meestal zeer weinig oplevert, kan hierdoor het inkomen zakken tot bijstandsniveau. Op basis van de Wet experimenten ww loopt op dit moment een proef waarbij in de eerste zes maanden niet op basis van het aantal gewerkte uren wordt gekort, maar op basis van de inkomsten die de ondernemer behaalt. Dit soort initiatieven stimuleert de overstap naar het ondernemerschap.

Begeleiding en voorlichting

Uit onderzoek blijkt dat starters van vijftig jaar en ouder vaak een grotere mentale omslag moeten maken⁹. Het uitvoeren van verder onderzoek naar de optimale begeleiding is wenselijk. Naast het verbeteren van de begeleiding kunnen intermediaire organisaties, zoals Kamer van Koophandel, brancheorganisaties, Syntens, et cetera, een belangrijke rol spelen bij het onder de aandacht brengen van de kansen die het ondernemerschap biedt aan vijftigplussers.

Conclusie

Hoewel de achtergrondkenmerken en startmotivatie van oudere starters verschillen van die van jongere starters, kan geconcludeerd worden dat beide groepen even succesvol zijn wat betreft winst, personeelsgroei en bestaansduur. Het is dan ook zeker de moeite waard voor de overheid om de overgang naar het ondernemerschap van vijftigplussers te bevorderen. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan meer voorlichting, een beter passende begeleiding en een makkelijker overgang vanuit een situatie van werkloosheid.

Niels Bosma, Marlies Rosenbrand en Frank Dirks

1 F. Dirks, M.E. Rosenbrand en N. S. Bosma, *De overstap naar het ondernemerschap: levensloop, beweegredenen en obstakels*, OSA, Den Haag, 2003. Gegevens uit 1999 betreffen ondernemers die gestart zijn in 1998 en 1999.

2 Bron: CBS Statline, 2003; F. Dirks en anderen, *op. cit.*, 2003. Omdat na het vijfenzestigste jaar slechts enkelen een eigen onderneming starten, zijn 65-plussers buiten beschouwing gelaten.

3 Flash Eurobarometer 134, *Entrepreneurship*, EOS Gallup Europe, november 2002.

4 N.S. Bosma, H. Stigter en A.R.M. Wennekers, *The long road to the entrepreneurial society; Global entrepreneurship monitor 2001* The Netherlands, EIM, Zoetermeer, 2002.

5 W.H.J. Verhoeven en J.A. Becht, *Benchmark ondernemerschap*, EIM, Zoetermeer, 2000.

6 Zie bijvoorbeeld J. Brüderl, P. Preisendorfer en R. Ziegler, Survival chances of newly founded business organizations, *American Sociological Review*, jrg. 77, 1992, blz. 227-242; L. Pennings, K. Lee en A. van Witteloostuijn, Human capital, social capital, and firm dissolution, *Academy of Management Journal*, jrg. 41, 1998, blz. 425-440.

7 F. Dirks en anderen, *op. cit.*, 2003.

8 N.S. Bosma en anderen, *op. cit.*, 2002.

9 J. Geerlof, M. de Gier en J. ten Kroode, Ouderen en ondernemen. Een inventarisatie naar ondernemershuizen en kansen voor oudere ondernemers. B&A groep, Den Haag, 2002.